

Johannes Franckenius Botanologia

Texten i boken förmodas vara Johannes Franckenius föreläsningar i medicin, farmakologi och botanik från cirka 1640. Franckenius var den första svenske professorn i anatomi och botanik och tillträdde posten 1624. (Detta var f.ö. samma professorstol i Uppsala som Linné kom att tillträda 117 år senare.) Nu finns Franckenius föreläsningssanteckningar i nytryck på 275 sidor, varannan sida på latin och varannan på svenska. En stor eloge till Urban Örneholm som har gjort ett jättejobb med att översätta latinet till nutidssvenska och därigenom göra detta manuskript tillgängligt för oss som inte läser latin som ett rinnande vatten!

1600- och 1700-talen är en intressant period, eftersom den utgör brytpunkten då vetenskapligheten sakta började besegra ”vidskepligheten” inom det akademiska tänkandet. Detta var dock givetvis en utveckling som böljade fram och tillbaka. Å ena sidan hade vissa akademiker varit vetenskapliga redan långt före 1600-talet, å andra sidan visade häxprocesserna under senare halvan av 1600-talet tydligt att mycken vidskeplighet fortfarande dröjde sig kvar. Inom medicinen var humoralpatologin (läran om de fyra kroppsvätskornas balans) fortfarande förhärskande, och inom biologin dröjde det till andra halvan av 1700-talet innan Linnés binomenklatur gjorde det lättare att namnge organismer och strukturera taxonomin på ett ordnat sätt. I det sammanhanget är Franckenius arbete intressant, eftersom det utgör ett tidigt exempel på övergången från antikens tankegångar till vetenskapligheten, eller kanske snarare ett sent exempel på den antika traditionen, innan vetenskapligheten gjort sitt intåg.

Vad är en växt?

Franckenius inleder med att förklara att en växt är ”en sammansatt, fulländad kropp, försedd med en vegeterande ande, varigenom den livnär, växer och fortplantas. Det fanns bland de gamle de, som sade

att växten är en omvänd människa eftersom, liksom munnen är den översta delen hos människan roten, som tjänar växten till mun, är den nedersta.” (s. 15)

Han fortsätter sedan liknelserna mellan människa och växt i en genomgång av växtens fysiologi. Men sedan följer det man kan förvänta sig av en örtabok från denna tid, nämligen kortare eller längre skildringar av cirka 550 olika växtarter. Jag har faktiskt inte kontrollräknat utan förlitar mig på den inledande texten av Inger Larsson, professor emeritus från Stockholms universitet och en av de främsta inom svensk växtnamnsforskning idag, respektive texten om de vetenskapliga växtnamnen skriven av Bengt Jonsell, professor Bergianus emeritus.

Boken är välgjord och underhållande, och den ger en god inblick i växtkunskapen vid mitten av 1600-talet. Men jag tror att den skulle ha varit ännu mer givande och fått en bredare tillämpning om man hade vinnlagt sig om att ange de nutida svenska växtnamnen i samband med växtbeskrivningarna, vilket nu inte sker konsekvent. Likaså kunde man med hjälp av exempelvis en lista med ordförklaringar ha höjt värdet på och ökat tillgängligheten hos Franckenius text. Som det är nu lämnas sjukdomsnamn och äldre medicinska termer oförklarade i texten, och läsaren lämnas därmed utan vägledning. Jag är väl medveten om den insats detta skulle ha krävt. Det är inte särskilt enkelt att översätta ett dåtida sjukdomsnamn från latin och beskriva vad det motsvarar för åkomma idag. Men många av de termer som omnämns är redan väl belagda, och att förklara dem hade definitivt underlättat betydligt för läsaren.

● Håkan Tunón

Johannes Franckenius *Botanologia* – utgiven av Inger Larsson, Urban Örneholm och Bengt Jonsell (Kungliga Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur, 2018).